

dinamike historijskih procesa.

Autorovo djelo, iako je preopširno i preopterećeno detaljnom naracijom (pitanje je koliko će se entuzijasta odlučiti da pročita 705 stranica teksta), ono je bitan doprinos u njegovom teorijskom i metodološkom pristupu historiji jugoistočne Evrope i zaslužuje veliku pozornost i pohvale! ■

Iva Lučić

Nijaz Duraković, *Međunarodni odnosi*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka & Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2009, 339 str.

Najnovija knjiga poznatog sarajevskog univerzitetskog profesora *Međunarodni odnosi* pruža neizreciv prikaz subjekata međunarodnoga prava i međunarodnih odnosa. U Predgovoru autor navodi da od 1945. pa do današnjih dana niko nije napisao cjelovitu studiju u BiH iz oblasti međunarodnih odnosa, odnosno međunarodnih političkih odnosa. Kako je ovo, bar prema autoru, cjelovita studija izučavanja međunarodnih odnosa na fakultetima u nas, autoru tada vrijedi čestitati na relativno uspjeljoj cjelovitoj studiji izučavanja i istraživanja, te konciznoga prikazivanja ove i naučne i praktične problematike u formi pisanoga djela.

U prvome dijelu knjige, nakon uvodnih razmatranja, autor pruža različite teorije i pristupe u izučavanju međunarodnih odnosa. Dat je jedan osnovni prikaz i sadašnjih modernih a i teorija koje su uglavnom bile zastupljene u bližoj ili daljnjoj prošlo-

sti. Međutim, na strani 18. stoji podnaslov: *Različite teorije i pristupi u izučavanju međunarodnih odnosa*, gdje se na samome početku govori o nauci, razvoju nauke, korijenima i razvoju međunarodnih odnosa kroz historiju čovječanstva. Iz svega ovoga proizlazi da autor nije dovoljno pozornosti pridao izučavanju općih i osnovnih pojmova u nauci međunarodnih odnosa, kao ni historijatu i razvoju ove naučne problematike i u svijetu i u nas. Nejasno je zašto autor nije na samome početku i prostorno a i tematski odvojio predmetne cjeline i pokušao ih na kompaktan način prikazati, prije nego se upustio u prikazivanje najzastupljenijih teorija i pristupa izučavanju međunarodnih odnosa.

Nadalje, autor prikazuje dva osnovna subjekta u međunarodnome pravu i međunarodnim odnosima: državu i međunarodnu organizaciju. Kod države autor daje prikaz esencijalnih sastojaka za bivstvovanje jednog političko-pravnog entiteta kakav je država: teritorija, stanovništvo i državna vlast. Kod međunarodnih organizacija kroz čitavo se poglavlje prožima osnovna podjela ovih organizacija na vladine i nevladine organizacije. Druge podjele međunarodnih organizacija na mjestima su prisutne, ali im nije data prevelika pozornost. Otvoreno je pitanje: zašto autor nije više stranica svojega pisanoga djela posvetio prikazivanju osnovnih subjekata koji ulaze u međunarodne, transnacionalne i ine odnose u današnjem svijetu? Radi se o vrlo bitnim naučnim područjima i jedino ukoliko ih autor zna na kvalitetan način prenijeti krajnjim čitateljima, onda je razumijevanje međunarodnih odnosa (odnosa između država i međunarodnih organizacija) kvalitetno i sveobuhvatno. Autor kasnije govori o transnacionalnim subjektima međunarodnih odnosa: tran-

snacionalnim političkim pokretima te o transnacionalnim privrednim organizacijama. U poglavlju koje počinje na strani 101, autor tretira transnacionalne vjerske organizacije: katoličku crkvu, pravoslavnu crkvu, islam i judaizam. Ono što je nejasno iz ovog poglavlja knjige ogleda se u činjenici da autor nije na primjeren i naučno istinit način naslovio ovaj dio. Naime, islam ne može biti vjerska organizacija u smislu institucionalnoga organiziranja katoličke crkve, čak ni u smislu organiziranja pravoslavne i drugih svjetskih crkava.

Autor u narednim poglavljima knjige radi na vrlo interesantnom sadržaju inventivnoga naslova: *savremeni terorizam (od anarhizma do terorizma)*, u kojem elaborira teror, uzroke terora i terorizma, te na kraju daje načine za otklanjanje uzroka globalnoga terorizma. Naime, svaki izraz nasilja apriorno je potrebno osuditi, bez obzira na uzroke, osnove i ciljeve samoga nasilja. Međutim, istodobno je potrebno raditi na prepoznavanju uzroka te raditi na djelotvornim i sveobuhvatnim programima iskorjenjivanja tih uzroka, koji dovode do eksplozije nasilja, a ne površno djelovati, sanirajući samo i jedan posljedice koje je jedan teroristički akt izazvao. Autor u ovom poglavlju uopće ne govori o mjerama ili programima ili, pak, sadržaju politike za suzbijanje terorističkoga djelovanja ili za otklanjanje uzroka za potencijalno terorističko djelovanje. Vrlo je bitno znati, a u duhu ove knjige, kakva je uloga država i međunarodnih organizacija, kao i drugih javnih entiteta u svemu ovome, odnosno u terorističkome problemu današnjice.

Vrlo je interesantno poglavlje koje govori o globalizaciji. Globalizacija danas postaje sve značajniji i sve važniji fenomen u modernome okružju, posebice kada ispitujemo osnovne pravce i djelovanje

vanjskih politika subjekata međunarodnih odnosa. Osnovna zamjerka koja se može dovesti u korelaciju sa poglavljem o terorizmu jeste zašto autor nije na bolji način povezo globalizaciju i terorizam, s obzirom da se fenomen globalizacije može uzeti kao jedan od vanjskih uzroka kršenja ljudskih prava, što će u konačnici rezultirati terorističkim oblicima nasilja. S druge strane je pohvalno istaknuti autorovo prepoznavanje vrijednosti i značaja „sajberspejsa“, odnosno digitalne revolucije posljednjih godina. Sajberspejs, kako autor navodi, predstavlja metaforu koja se koristi za opisivanje globalne elektronske mreže ljudi, ideja i interakcija na internetu. Danas globalna internetska mreža postaje jedna od najjačih i najutjecajnijih i medija i društvenih organizacija sa izuzetnim utjecajem na globalne političke tokove.

Poglavlje pod nazivom *Uloga sile u međunarodnim odnosima* nedovoljno je istraženo i opisano. Uloga i upotreba sile u međunarodnome pravu kao i u međunarodnim odnosima je od prijeke bitnosti u današnjem razumijevanju međunarodnih tokova novca, roba i ljudi.

Međunarodni odnosi i diplomacija je još jedno poglavlje u knjizi koje budi čitateljsku ali i naučnu znatiželju. Naime, diplomaciju treba promatrati kao srž međunarodnih odnosa. Ona nam može s pravom pružiti rješenje za aktualne svjetske krize. Valjane diplomatske aktivnosti pružaju utočište za pokušaj rješavanja konflikata na međunarodnoj razini neovisno o njihovim uzrocima. Nejasno je zašto autor na svoj autentičan način nije obradio pitanje diplomacije, s obzirom da je ona u srži međunarodnih odnosa i rješavanja konfliktnih situacija mirnim putem. Danas se smatra da država sa jakom diplomacijom ima jaku ulogu i visoku poziciju među drugim dr-

žavama. Nejasno je, zbog samoga naslova knjige, zašto autor u prilogima (tačnije, u Prilogu broj 6), na samome kraju, preuzima dio iz knjige: *Diplomacija, načela i funkcije* autora prof. Dr. Stjepana Lapende. Nejasno je zašto autor, pretpostavljajući da bi trebao imati osnovna poznavanja pojmova diplomacije, preuzima dijelove Lapendine knjige iz 2007.

Europska unija i međunarodni odnosi jeste posljednje tematsko poglavlje knjige. Razumljivo je što je autor htio dati osebujan prikaz Evropske unije kao supranacionalne organizacije, te istražiti utjecaj institucionalnih mehanizama Evropske unije na razvoj Bosne i Hercegovine. Također je dat kratki hronološki prikaz djelovanja ove organizacije na proces institucionalne izgradnje u Bosni i Hercegovini. Evropska unija, moramo kazati, igra jednu od vodećih uloga u demokratskoj izgradnji u državi. Posebno je primijetan utjecaj Unije na sve procese tranzicijske pravde koji se trenutačno odvijaju u Bosni i Hercegovini.

Nadalje, knjiga se sastoji od šest priloga. Prvi prilog prikazuje Organizaciju ujedinjenih nacija. Ostaje nejasno zašto autor odvaja elaboriranje o strukturi i organizaciji Ujedinjenih nacija u dva poglavlja. Sve zanimljive konstatacije o ovoj univerzalnoj međunarodnoj organizaciji autor je mogao dati, vrlo koncizno, u jednome tematskome poglavlju. S druge strane, zbog značaja naučnog problema za problematiku kojom se knjiga bavi bilo bi puno umjesnije, dakako s naučnog i praktičnog aspekta, da je autor ovu tematiku pozicionirao u tematskom, glavnom dijelu knjige. Treći prilog daje poprilično deskriptivnu predodžbu o regionalnoj, sjeveroatlantskoj organizaciji NATO-u. Jedna od osnovnih zamjerki koje se nalaze u ovome dijelu leže u činjenici da se za literaturu koriste samo

internetski izvori, što jedno ovakvo naučno ili stručno djelo sebi ne bi smjelo dozvoliti. Internetski izvori nikako ne bi trebali biti dovoljni za istraživanje i prikazivanje bilo kojega naučnoga problema. Prilog broj 5: *Uloga i djelovanje SAD u međunarodnim odnosima* je sasvim nepotreban s obzirom da se ova tematika mogla sasvim kritički i cjelovito prikazati u glavnim tematskim cjelinama knjige, u glavnome njezinome dijelu. Naime, ovaj naučni problem može se prožimati i pratiti kroz odnos Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država, kao i kroz odnos Ujedinjenih nacija i Sjedinjenih Američkih Država. Odjeljak knjige u kojemu autor elaborira ulogu sile u međunarodnim odnosima ne bi smio biti predstavljen bez utjecaja Američke države, jer je američka uloga u navedenom odjeljku više nego primijetna i ne bi se trebala nikako zapostavljati. Upravo iz američkoga utjecaja i kreiranja vanjske politike, proizlazi struktura i osnovna sadržina današnjih međunarodnih odnosa. Radi se o relativno moćnom subjektu, mnogo više u domenu međunarodnih odnosa negoli u domenu međunarodnoga prava.

Kroz cijeli naučni tekst je primijetno da je knjiga pisana razumljivim rječnikom, jer je autor vjerovatno pisao ovo djelo s intencijom da služi kao nastavni udžbenik studenata onih fakulteta na kojima se izučavaju, kroz nastavne predmete, međunarodni odnosi i diplomacija. Knjiga obiluje novim informacijama i novim naučnim momentima. Međutim, ono što nedostaje jednom ovakvome djelu je upravo ispitivanje uzajamnog odnosa između međunarodnoga prava i međunarodnih odnosa, tj. u kojoj je i u kolikoj mjeri međunarodno pravo prisutno u međunarodnim odnosima. Ne bi, možda, bilo zgrešno napisati nešto i o nuklearnoj energiji, odnosno nuklearnome

oružju u današnjim međunarodnim odnosima. Zatim, bilo bi dobro pisati koliko zdravo i ispravno međunarodno općenje može utjecati na očuvanje međunarodnoga mira i sigurnosti u onim državama gdje nije narušen, odnosno na brzu izgradnju međunarodnoga mira i sigurnosti u onim državama gdje su ove vrijednosti znatno narušene. S druge strane, pravicima bi bilo osobito zanimljivo pratiti koliko kodifikacija međunarodnoga prava utječe na razvoj i tok međunarodnih odnosa i diplomacije. Ljudska prava s jedne i međunarodno humanitarno pravo s druge strane jesu, također, oblasti u kojima međunarodni odnosi nekada imaju ključnu i prestižnu ulogu. ■

Enis Omerović

Časopis za suvremenu povijest,
40, br.1, 2008, 1990.-1991.
Prijelomne godine hrvatske povijesti: Počeci Domovinskog rata,
Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2008, 307 str.

Pred nama je tematski broj Časopisa za suvremenu povijest, koji izdaje Hrvatski institut za povijest. U ovom su broju objavljeni radovi s Međunarodnog znanstvenog skupa o temi "Prijelomne godine hrvatske povijesti: Počeci Domovinskog rata (1990.-1991.)" održanog u Hrvatskom institutu za povijest 23. i 24. 11. 2004. godine, a u sklopu projekta *Stvaranje Republike Hrvatske i Domovinski rat (1991.-1995.-1998.)*. Naime, Vlada Republike Hrvatske je 2001. godine

postavila zahtjev za pokretanjem istraživanja pod radnim naslovom *Domovinski rat i ratne žrtve u 20. stoljeću*, a Hrvatski institut za povijest dobio je zadaću da pokrije znanstveni dio posla, čega se gotovo nevoljko i prihvatio, budući da u to vrijeme na ovom Institutu niko nije sustavno istraživao 80. i 90. godine 20. stoljeća. Drugi razlog ovom opreznom upuštanju u istraživanje razdoblja 90-ih godina 20. stoljeća je "i strah od mogućih političkih pritiska i instrumentalizacije istraživanja najnovije povijesti" (str. 6.) kod istraživača. Do kraja 2006. godine suradnici na projektu objavili su osam knjiga i tridesetak različitih članaka u časopisima i zbornicima. U ovom je tematskom broju Časopisa objavljeno ukupno 13 znanstvenih članaka i 7 prikaza knjiga.

Nakon što je ukratko dao osnovne naznake o osnivanju stranaka u Hrvatskoj, Davor Pauković u radu pod naslovom *Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990. u svjetlu hrvatskog i srpskog novinstva* smješta taj proces u kontekst pluralizacije i liberalizacije stranačkog života u Hrvatskoj. Naglasio je način na koji su prvo hrvatsko a potom i srpsko novinstvo izvještavali o spomenutom procesu, a potom predstavio dvije studije slučaja. Prvi se slučaj odnosi na skup na Petrovoj gori iz marta 1990. godine, a drugi na "atentat" na Tuđmana u Benkovcu. Oba je slučaja sagledao kroz prizmu pisanja hrvatskih i srbijanskih novina, te dao "osnovne razlike argumentacijskih strategija." Zaključuje da je "predizborna kampanja u Hrvatskoj iskorištena za ulogu akceleratora u zaoštavanju odnosa Hrvatska-Srbija i Srbi (u Hrvatskoj)-Hrvati." (str. 30.)

Ozren Žunec u svom radu pod naslovom *Socijalna konstrukcija pobune Srba u Hrvatskoj 1990.-1995.* pokušava objasniti